

Recenzja
rozprawy doktorskiej magister Aleksandry Grubalskiej
pt. *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w polskim procesie karnym*

Uwagi ogólne

Recenzowana rozprawa doktorska poświęcona została udziałowi czynnika społecznego w orzekaniu w procesie karnym. Podjęta przez Doktorantkę problematyka odnosząca się do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez udział przedstawicieli społeczeństwa posiada długotrwałą tradycję. Wprowadzenie instytucji ławników do sądów powszechnych miało miejsce już 1949 roku, ale instytucja ta nie cieszyła się nadmiernym zainteresowaniem społeczeństwa. Ów stan wiązał się z obniżeniem znaczenia kontroli społecznej ówczesnego sądownictwa. Zmiana spojrzenia na wymiar sprawiedliwości nastąpiła dopiero po 1989 r., a jej przejawem były zmiany dokonane w ustawach, tj. Konstytucji RP, prawo o ustroju sądów powszechnych. Zmiany te zostały również wyeksponowane na płaszczyźnie normatywnej Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.. Jednak, wbrew oczekiwaniom Kodeks postępowania karnego z 1997 r., a ściślej ustawy nowelizujące rozwiązania prawne co do udziału przedstawicieli społeczeństwa w orzekaniu stopniowo ograniczały.

Przedmiot rozważań na temat udziału czynnika społecznego w orzekaniu w polskim procesie karnym należy uznać za trafny i interesujący. Problematyka ta od zawsze należała do zagadnień ważnych z perspektywy polskiego prawa karnego procesowego.

Obszar zagadnień z nią związanych jest na tyle szeroki, że w polskiej nauce procesu karnego przedmiot rozważań był prezentowany w licznych publikacjach naukowych, ale co należy podkreślić w przeważającej mierze zostały one opublikowane w ubiegłym wieku i nie obejmują aktualnego stanu prawnego.

W świetle obowiązującego stanu prawnego problematyka - *udziału czynnika społecznego* – znajduje się w przeważającej mierze poza powszechnym nurtem zainteresowania przedstawicieli doktryny. Nie oznacza to jednak braku zainteresowania przedmiotowym zagadnieniem. Jak słusznie, we wstępie zauważa Doktorantka powołując przy tym publikacje: A. Rycak (red.), *Metodyka pracy ławnika*, Warszawa 2011r. oraz C. Kuleszy, *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w perspektywie historyczno-prawnoporównawczej*, BSP, z. 21, 2016 r., nauka i praktyka stosowania prawa dysponuje wartościowymi opracowaniami w tym zakresie.

Ponadto należy również dodać, że w aktualnym stanie prawnym opracowanie naukowe w formie monograficznej zawdzięczamy profesor Uniwersytetu Warszawskiego K.

Girdwoyń, Udział sędziów niezawodowych w rozstrzyganiu spraw karnych. Perspektywa prawnoporównawcza, Warszawa 2021 r..

Zważywszy na powołaną monografię (które obejmuje wyraźnie dostrzegalny aspekt porównawczy systemu common law z rozwiązaniami krajowymi), należy zauważyć różnice i odmienności w zakresie przyjętej przez doktorantkę perspektywy badawczej i tematyki. Doktorantka podjęła się ambitnego i niełatwego zadania w perspektywie całościowego ujęcia tematu *udziału czynnika społecznego w polskim procesie karnym* oraz ukazania nowych problemów badawczych

Dlatego należy stwierdzić, iż zaproponowany temat stanowi interesujące pole badawcze do kontynuacji rozważań naukowych wobec ich znaczenia dla dobra wymiaru sprawiedliwości.

Z tej perspektywy podjęcie się przez mgr Aleksandrę Grubalską zbadania problemu sformułowanego w tytule rozprawy doktorskiej w kształcie opracowania o charakterze monograficznym należy uznać za ważne z punktu widzenia zarówno teorii, jak i praktyki stosowania prawa.

Tytuł rozprawy wyznacza obraną przez Autorkę płaszczyznę eksploracji badawczej oraz ściśle określa obszar merytoryczny, w jakim Doktorantka zamierza owo zagadnienie zaprezentować.

Przechodząc do sformułowania uwag dotyczących struktury rozprawy doktorskiej, należy podkreślić czytelny układ pracy. Jej struktura jest zwarta i obejmuje 588 stron, w tym 553 strony tekstu. Rozprawa składa się z rozdziałów podzielonych na jednostki redakcyjne. Podział na rozdziały, a rozdziałów na punkty czyni klarownym zebrany materiał badawczy. Zachowane są właściwe proporcje pomiędzy poszczególnymi rozdziałami oraz punktami. Wielkość rozdziałów jest zdeterminowana i uzasadniona zakresem merytorycznym zagadnień, które są w ich ramach zaprezentowane. Nie budzi także zastrzeżeń kolejność prezentowanych w sposób logiczny i spójny tematów w poszczególnych rozdziałach dysertacji.

Objętość rozprawy doktorskiej – praca jest bardzo obszerna – jest uzasadniona zakresem przedstawionych problemów badawczych. Wydzielono następujące rozdziały: I. *Historia udziału czynnika społecznego w orzekaniu na ziemiach polskich* (s. 19–95); II. *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w ujęciu prawnoporównawczym* (s. 96–225); III. *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w prawie polskim* (s. 226–439); IV. *Instytucja sędziego pokoju w projektach ustawowych* (s. 440–469); V. *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w ujęciu empirycznym* (s. 470–512); VI. *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w ujęciu modelowym* (s. 513–544).

Część merytoryczną rozprawy poprzedza *Wstęp* (s. 11–18), a całościowe podsumowanie omówionych zagadnień zamieszczono w *Zakończeniu* (s. 545–553). Praca zawiera także wykaz skrótów (akty prawne, czasopisma i inne, s. 7–10), bibliografię (s. 554–565), wykaz aktów prawnych (s. 566–574), wykaz orzecznictwa (s. 574–581), wykaz źródeł internetowych (s. 581–588).

Należy również dodać, iż recenzowane opracowanie zawiera bardzo bogatą bibliografię tematu (zarówno polską jak i zagraniczną), która obejmuje publikacje naukowe – łącznie 221 pozycji – oraz orzecznictwo ETPC, TK, SN, SA, SO, WSA – łącznie 157.

We wstępie Doktorantka zaprezentowała cel badawczy dysertacji: „ujęcie udziału czynnika społecznego w polskim procesie karnym i ukazanie jego niezbędności w orzekaniu”.

Precyzyjnie sformułowała też hipotezę badawczą rozprawy, zgodnie z którą „udział czynnika społecznego jest czynnikiem niezbędnym do prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, aby wydawane przez sąd wyroki miały legitymację społeczną”. Dodatkowo doprecyzowała i podjęła próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie zasadnicze związane z postawioną wstępnie tezą: „1. Czy udział czynnika społecznego w polskim procesie karnym w orzekaniu w obecnym kształcie (składy ławnicze jedynie w sądach okręgowych w sprawach o zbrodnie) jest wystarczający? w kontekście pytań pomocniczych: 1. Jakie czynniki spowodowały przyjęcie rozwiązania o odstąpieniu od udziału społeczeństwa w sądach rejonowych w sprawach karnych?; 2. Czy istnieje potrzeba rozszerzenia udziału społeczeństwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w polskim procesie karnym?; 3. W jaki sposób można zwiększyć obecny udział czynnika społecznego w Polsce?; 4. Czy w zakresie udziału czynnika społecznego w procesie karnym można przyjąć konstrukcje z prawa obcego (np. *common law*), które sprawdziłyby się w prawie polskim, i w jakich płaszczyznach orzeczniczych można by je wprowadzić (w I instancji, w II instancji)?; 5. Jakie konstrukcje z prawa obcego sprawdziłyby się w prawie polskim w zakresie udziału czynnika społecznego?”.

Podstawowymi metodami badawczymi wykorzystanymi w rozprawie doktorskiej są metody: historycznoprawna, prawnoporównawcza oraz dogmatycznoprawna. Przedmiotem rozważań formalno-dogmatycznych mgr A. Grubalska uczyniła przepisy prawa, poglądy doktryny oraz stanowisko judykatury, w tym Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych, sądów okręgowych, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego, uchwały SN i regulaminy wewnętrzne. Wybór metody formalnoprawnej okazał się słuszny, ponieważ dzięki jej zastosowaniu Doktorantka zrealizowała postawiony w dysertacji cel – ukazanie „obecnie funkcjonującego modelu partycypacji społeczeństwa w procesie, a także jego ocenę”.

Odnosząc się do strony formalnej, należy stwierdzić, że praca została napisana poprawnym językiem prawniczym, z dbałością o precyzję wypowiedzi oraz rzeczowe uzasadnienia. Przedstawione zagadnienia charakteryzuje jasny, logiczny wywód związany z bardzo rzetelną argumentacją Autorki na rzecz stawianej tezy badawczej oraz przemyślanym doбором poglądów stanowiących wartość w przedmiocie analizowanych zagadnień. Zarówno strona merytoryczna, jak i metodologiczna nie budzą zastrzeżeń. Autorka prawidłowo zastosowała metody do interesujących ją pól eksploracji badawczej. Nadmienić również należy, że – co do zasady – przypisy oraz bibliografia sporządzone zostały zgodnie ze sztuką, zaś wykorzystana literatura przedmiotu jest bardzo bogata i znakomicie wyselekcjonowana w odniesieniu do analizowanych zagadnień w poszczególnych rozdziałach dysertacji.

Uwagi szczegółowe

Rozdział I zatytułowany *Historia udziału czynnika społecznego w orzekaniu na ziemiach polskich* poświęcony został bardzo rzetelnej i szczegółowej analizie problematyki w ujęciu historycznym. Doktorantka w pięciu zasadniczych kontekstach udokumentowała udział czynnika społecznego: 1. w orzekaniu w dawnej Polsce; 2. w okresie zaborów; 3. w dwudziestoleciu międzywojennym; 4. w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej; 5. w czasach Trzeciej Rzeczypospolitej.

Dodatkowo, co należy podkreślić, każdy z powyższych kontekstów został trafnie podzielony tematycznie na jednostki redakcyjne uszczegóławiające zasadnicze tematy wywodu (w punktach oraz podpunktach). Stanowią one kompletny rys kształtowania się czynnika społecznego w poszczególnych okresach. Rozdział ten to kompendium wiedzy historycznej, a przedstawiona analiza świadczy nie tylko o wiedzy Autorki, ale również o umiejętności wyeksponowania takich zagadnień, które z punktu widzenia poruszanej problematyki stanowią wartość. Należy również podnieść wartość naukową w zakresie doboru źródeł, w oparciu o które Doktorantka ukazała problemy i sformułowała bardzo ciekawe wnioski.

W pierwszym kontekście tytułowego zagadnienia Autorka rzetelnie dokumentuje kształtowanie się czynnika społecznego w orzekaniu w dawnej Polsce (pkt 1.1), rozpoczynając wywód od czasów średniowiecza i epoki nowożytnej do XVI w. (pkt 1.1.1), a kończąc w okresie przedrozbiorowym (XVI–XVII w.) (pkt 1.1.2). W drugim kontekście wnikliwie prezentuje kształtowanie się czynnika społecznego, poczynając od jego ukazania w: Księstwie Warszawskim (pkt 1.2.1); Królestwie Polskim (pkt 1.2.2); zaborze pruskim (pkt 1.2.3) i zaborze austriackim (pkt 1.2.4). W kontekście trzecim zostały przeprowadzone rozważania na temat: Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej (pkt 1.3.1); formy udziału czynnika społecznego (pkt 1.3.2); krytyki sądów przysięgłych (pkt 1.3.3); udziału czynnika społecznego po 1935 r. (pkt 1.3.4). W kontekście czwartym bardzo sumiennie przeanalizowano kwestie odnoszące się do: udziału czynnika społecznego podczas reformy z lat 1944–1950 (pkt 1.4.1); udziału czynnika społecznego do czasu wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. (pkt 1.4.2); udziału czynnika społecznego po wejściu w życie Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. (pkt 1.4.3); oceny udziału czynnika społecznego w procesie karnym w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (pkt 1.4.4).

Ostatnia część zawiera interesującą analizę problemów odnoszących się do: początków zmian po 1989 r. (pkt 1.5.1); regulacji konstytucyjnych (pkt 1.5.2); udziału czynnika społecznego po wejściu w życie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. (pkt 1.5.3); udziału czynnika społecznego w ustawie z Prawo o ustroju sądów powszechnych z 2001 r. (pkt 1.5.4); ograniczenia udziału czynnika społecznego po nowelizacji z 15 marca 2007 r. (pkt 1.5.5); przyczyn ograniczania partycypacji ławników w sądach rejonowych (pkt 1.5.6).

Autorka w recenzowanym rozdziale skrupulatnie przedstawiła nie tylko genezę udziału czynnika ludowego w orzekaniu na ziemiach polskich, ale podniosła problemy badawcze stanowiące fundament do dalszej pogłębionej analizy w przedmiocie ograniczenia udziału czynnika społecznego w orzekaniu. Temu, co należy podkreślić, służy również ostatni kontekst wywodu poświęcony m.in. zmianom wprowadzonym ustawą nowelizującą Kodeks postępowania karnego z 1969 r., tj. ustawą z 1995 r., która stanowiła początek realizacji założeń prawodawcy w ograniczeniu udziału ławników w składach orzekających przed sądem I instancji, a które Autorka znakomicie zobrazowała na tle ustaw nowelizujących Kodeks postępowania karnego z 1997 r.

Rozważania zawarte w rozdziale drugim – *Udział czynnika społecznego w ujęciu prawnoporównawczym* – stanowią spójną i logiczną konsekwencję wyeksponowania rozwiązań obowiązujących w wybranych państwach w zakresie udziału czynnika społecznego w orzekaniu w prawie: 1. Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (pkt 2.1); 2. Stanów Zjednoczonych Ameryki (pkt 2.2); Republiki Francuskiej (pkt 2.3); Republiki Federalnej Niemiec (pkt 2.4).

W tej części dysertacji Autorka wykazała istotne zróżnicowanie co do: oceny społecznej, naukowej oraz zasad funkcjonowania czynnika społecznego w wybranych państwach opartych na systemie *common law* oraz *civil law*; zakresu kompetencji orzecznich ławy przysięgłych, sędziów pokoju w systemie prawa angielskiego a kwestii kompetencji przyznanych sędziom społecznym w prawie francuskim oraz niemieckim; sposobu formowania składów orzekających w aspekcie wpływu czynnika społecznego na kryterium wyboru składów orzekających oraz stopnia przygotowania do pełnienia funkcji orzecznich.

Rozdział trzeci – *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w prawie polskim* – mieści następujące konteksty: 1. udział czynnika społecznego w ujęciu konstytucyjnym (pkt 3.1); 2. udział czynnika społecznego w ujęciu ustrojowym (pkt 3.2); 3. udział ławników w składach orzekających Sądu Najwyższego (pkt 3.3); 4. udział czynnika społecznego w świetle ustawy Kodeks postępowania karnego (pkt 3.4). Każdy z powyższych tematów podzielony został na mniejsze jednostki redakcyjne (punkty i podpunkty) stosownie do przedstawianej w danym kontekście problematyki.

Autorka w pierwszym kontekście podejmuje rozważania odnoszące się do podstawy prawnej w art. 182 Konstytucji RP (pkt 3.1.1). Wskazuje istotę art. 182 Konstytucji RP (bezwzględny udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości) oraz trafnie podnosi, bazując na stanowisku Trybunału Konstytucyjnego i własnym, wątpliwości co do ewentualnych konsekwencji w zakresie rezygnacji z udziału czynnika społecznego w procesie orzekania czy symbolicznego udziału czynnika społecznego w sprawowaniu funkcji orzecznich w kontekście zgodności z ustawą zasadniczą. Zasadne jest stwierdzenie Doktorantki, że „polska ustawa zasadnicza nie zapewnia minimalnego standardu w zakresie udziału czynnika społecznego w procesie karnym, przenosząc kompetencje w tym zakresie do aktu prawnego o randze ustawy, którego procedura zmiany jest łatwiejsza niż nowelizacja Konstytucji, jak i jej ogólna refleksja sugerująca słuszną wątpliwość, czy słaba podstawa konstytucyjna instytucji udziału czynnika społecznego nie stanowi zagrożenia dla obywateli w zakresie pewności prawa, zagwarantowania stabilności orzecznich, zapewnienia społecznej akceptowalności wyroków czy świadomości prawnej”.

Rozważania zawarte w pkt 3.1.2 zatytułowanym *Udział czynnika społecznego a zasada demokratycznego państwa prawa* odnoszą się do zasady demokratycznego państwa prawa (art. 2 Konstytucji RP) komplementarnie związanej z wartościami wyrażonymi m.in. w zasadach: sprawiedliwości społecznej, trójpodziału władzy (art. 10 oraz art. 173 Konstytucji RP), równości wobec prawa oraz zasady zwierzchniej władzy narodu – partycypacji obywateli w orzekaniu (art. 4 Konstytucji RP). Na tle tej ostatniej zasady Doktorantka znakomicie udowodniła, dzieląc jednocześnie stanowisko A. Murzynowskiego na temat zarzutów zawartych w skardze konstytucyjnej skierowanej do Trybunału Konstytucyjnego w 2010 r., iż w pewnych kategoriach spraw (w powołanej skardze chodziło o przypisanie przez sąd I instancji czynu ściganego z oskarżenia prywatnego) w postępowaniu odwoławczym można odejść „od zasady kolegialnych składów orzekających oraz partycypacji obywateli w orzekaniu”. W pełni podzielam argumentację Doktorantki odnoszącą się do odmiennych reguł procedowania przed sądem I instancji względem orzekania przed sądem II instancji, w tym m.in. kontroli wniesionego środka odwoławczego, przeprowadzenia dowodów; udziału czynnika społecznego i dzielam jej kategoryczne stanowisko, iż „w sądach odwoławczych nie ma miejsca dla ławników”.

Pozytywnie należy również ocenić wywód zawarty w odniesieniu do podstawy konstytucyjnej zamieszczonej w rozdziale VIII Konstytucji RP, a odnoszącej się do sądów i trybunałów (pkt 3.1.3). Doktorantka w tej części wnikliwie przeanalizowała zasadę niezależności sądów oraz niezawisłości sędziowskiej i doszła do słusznych konstatacji, m.in. w przedmiocie samodzielnej podstawy niezawisłości ławniczej w akcie prawnym o niższej hierarchii czy braku możliwości samodzielnego pełnienia przez ławników funkcji orzeczniczej.

Nie budzi również zastrzeżeń prezentacja zagadnienia zatytułowanego *Inne podstawy konstytucyjne udziału czynnika społecznego w orzekaniu* (pkt 3.1.4). Doktorantka skupia tu uwagę na udziale czynnika społecznego na tle art. 45 Konstytucji RP, tzn. zasady prawa do sądu, rzetelnego procesu sądowego i jawności rozprawy w aspekcie udziału czynnika społecznego, tj. ławników, oraz udziału czynnika społecznego, w tym realizacji zasady społeczeństwa obywatelskiego.

Dalsze wywody dotyczą konstytucyjności regulacji wyboru ławników (pkt 3.1.5) oraz konstytucyjności składów sądzących w sprawach cywilnych bez udziału ławników (pkt 3.1.6). Doktorantka w pierwszym z zagadnień dostrzegła problem braku ustrojowych rozwiązań dotyczących unormowania pozycji ławnika, trybu wyboru do pełnienia tej funkcji oraz podstaw funkcjonowania na płaszczyźnie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Trafnie przyjmuje za punkt odniesienia wyrok Trybunał Konstytucyjny, który rozstrzygał zagadnienie odnoszące się do konstytucyjności art. 160 § 1 ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych w zakresie, w jakim przewiduje on wyłączną właściwość rad gmin do obsadzania stanowisk ławniczych, oraz wyrok ETPC, w którym wskazano, że „sąd „ustanowiony” ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPCz obejmuje zarówno proces powoływania sędziów w ramach krajowego systemu prawnego, jak i zapewnienie, by ustrój sądownictwa opierał się na zasadach gwarantujących jego niezależność.

Podobnie w drugim zagadnieniu rzetelnie udokumentowano stanowisko RPO wyrażone w postępowaniu zainicjowanym na skutek pytania prawnego skierowanego do Trybunału Konstytucyjnego w celu zbadania zgodności z Konstytucją zmiany art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych poprzez ograniczenie liczebności składów orzekających w sprawach cywilnych na skutek wprowadzenia zasady sądów orzekających w składach jednoosobowych w związku z art. 2 Konstytucji RP, art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz art. 18 Konstytucji RP.

Rozważania zawarte w drugim temacie recenzowanego rozdziału – *Udział czynnika społecznego w ujęciu ustrojowoprawnym* (pkt 3.2) – koncentrują uwagę na sześciu grupach zagadnień: podstawa w treści art. 4 § 1 i 2 p.u.s.p. (pkt 3.2.1); warunki wyboru ławników (pkt 3.2.2); sposób powoływania ławników (pkt 3.2.3); zakończenie kadencji ławnika i zawieszenie w jego prawach (pkt 3.2.4); prawa i obowiązki ławników (pkt 3.2.5); samorząd ławniczy – rada ławnicza (pkt 3.2.6).

W części odnoszącej się do podstawy prawnej z art. 4 par. 1 i 2 p.u.s.p. ukazane zostały przyjęte przez prawodawcę rozwiązania w kwestii zrównania pozycji orzeczniczej ławników względem sędziów. Cenne w tej części spostrzeżenia i uwagi doprowadziły Autorkę do słusznego wyeksponowania wyjątku wskazanego w art. 169 § 2 p.u.s.p.: „przewodniczenie na rozprawie i naradzie przez ławnika czy wykonywanie czynności sędziego poza rozprawą

prowadziłoby do obrazu regulacji konstytucyjnej, a to art.182. Stanowiłoby to samodzielne sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Ponadto, zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie, nie zaś ławnicy (art. 2 § 1 p.u.s.p)” (s. 247).

Doktorantka przeanalizowała również bardzo dokładnie przesłanki pozytywne oraz negatywne wyboru ławników na podstawie przepisów art. 158 oraz 159 p.u.s.p. Trafnie oceniła, że „zakaz kandydowania na ławnika radnych gminy, powiatu i województwa stanowi realizację konstytucyjnej zasady trójpodziału władz (art. 10 Konstytucji RP). Wcześniejsze regulacje umożliwiały do czasu nowelizacji z 1 lipca 2005 r. łączenie funkcji ławnika i radnych powiatu i województwa oraz radnych gmin, pod warunkiem że pełnili oni funkcje orzecznicze na terenie innej gminy niż ta, która wybierała ich na ławników. Wskazaną nowelizację należy ocenić pozytywnie. Przesłanki negatywne stanowią realizację gwarancji niezależności ławniczej. Mają na celu zapobieganie wpływom ze strony innych podmiotów, które mogłyby oddziaływać na sprawowanie wymiaru sprawiedliwości i podejmowanie decyzji w toku postępowania. Artykuł 159 § 2 zakazuje bycia ławnikiem jednocześnie w więcej niż jednym sądzie, co również należy ocenić pozytywnie, w szczególności patrząc przez pryzmat problematyki wyznaczenia rozpraw w niepokrywającym się czasie czy dojazdu do sądu. Podobne trudności występują w wypadku pełnienia funkcji ławnika w różnych wydziałach, które dodatkowo mogą mieścić się w innych budynkach sądu”.

Kolejny obszar tytułowego zagadnienia Autorka poświęciła szczegółowemu udokumentowaniu uregulowań prawnych, w tym na podstawie judykatury WSA zobrazowała procedurę związaną ze sposobem powoływania ławników (pkt 3.2.3) oraz zakończeniem kadencji i zawieszeniem ławnika w prawach (pkt 3.2.4). Doktorantka, pisząc na temat zawieszenia kadencji i zawieszenia ławnika w prawach, odnosi się m.in. do kwestii, że: 1. z art. 166 p.u.s.p. nie wynika, jaki organ zawiadamia radę gminy o prawomocnym skazaniu ławnika w celu stwierdzenia wygaśnięcia mandatu; 2. z wykładni językowej art. 166 § 2 p.u.s.p. nie można wprost stwierdzić, że rady gmin są związane wnioskami prezesów sądów; 3. przesłanki zawieszenia ławnika oraz podstawy do odwołania ławnika w wypadku wszczęcia wobec niego postępowania karnego wymagają doprecyzowania przez prawodawcę również w aspekcie, „w jaki sposób informacja o wszczęciu postępowania przeciwko ławnikowi ma dojść do prezesa sądu”.

Cenne są uwagi odnoszące się do odwołania ławnika w wypadku wszczęcia postępowania o czyn prywatnoskargowy, gdy jednocześnie zdaniem Doktorantki zostanie ono potraktowane jako niewykonywanie obowiązków ławnika czy zachowanie godzące w powagę sądu (art. 166 § 2 pkt 2 i 3 p.u.s.p) i dobrze uargumentowana w tym zakresie konstatacja, że „podstawą do odwołania ławnika jest nie fakt wszczęcia postępowania prywatnoskargowego, lecz zachowanie podjęte przez ławnika, które może rzutować negatywnie na pełnioną przez niego funkcję i wizerunek sądu”, a w wypadku zbiegu kilku podstaw do odwołania konieczne będzie „dokonanie przez prezesa sądu dokładnej analizy pozycji ławnika, czy jego zachowanie samo w sobie (bez brania pod uwagę faktu wszczęcia postępowania o czyn ścigany z oskarżenia prywatnego) stanowi samoistną podstawę do złożenia wniosku o odwołanie do rady gminy”. Należy również docenić udaną próbę wyjaśnienia kwestii objęcia ścigania przestępstwa prywatnoskargowego przez prokuratora jako przesłanki zawieszenia ławnika w pełnionej funkcji. Poprawnie odniesiono się też do „praw i obowiązków ławnika” (pkt 3.2.5) oraz „samorządu ławników – rady ławniczej” (pkt 3.2.6). Doktorantka słusznie zauważa potrzebę

wzmocnienia roli rady ławniczej i formułuje trafny wniosek *de lege ferenda* w kontekście potrzeb szkoleniowych ławników i powołania na przewodniczącego rady osoby o wykształceniu prawniczym. Kompetentny przewodniczący byłby władny podejmować samodzielnie decyzje odnośnie do organizowanych szkoleń i podnoszenia kompetencji ławników celem wzrostu jakości orzeczniczej sędziów społecznych.

Bardzo ciekawe są rozważania i wnioski dotyczące udziału ławników w Sądzie Najwyższym podzielone na siedem podrozdziałów tematycznych: kompetencje orzecznicze ławników (pkt 3.3.1); warunki wyboru ławników Sądu Najwyższego (pkt 3.3.2); sposób powoływania ławników (pkt 3.3.3); zakończenie kadencji ławnika Sądu Najwyższego i zawieszenie w jego prawach (pkt 3.3.4); prawa i obowiązki ławników Sądu Najwyższego (pkt 3.3.5); samorząd ławniczy – rada ławnicza Sądu Najwyższego (pkt 3.3.6); problemy w zakresie instytucji ławników Sądu Najwyższego oraz jej ocena (pkt 3.3.7).

Jak trafnie zauważa Autorka, udział ławników przed Sądem Najwyższym budzi kontrowersje, a „jeszcze większe wątpliwości powodowałoby przyznanie ławnikom przewagi orzeczniczej”. Analizując sprawy rozpoznawane przez SN w składzie 7-osobowym, dostrzega istotny problem dotyczący wykładni art. 94 § 2 ustawy o SN. Z tej perspektywy zasadnie wyeksponowała zagadnienie „możliwości rozpoznawania w składzie 7-osobowym skargi nadzwyczajnej od orzeczenia sądu powszechnego, od którego została uprzednio oddalona kasacja przez Sąd Najwyższy. Jego skutkiem było wydanie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego”. W tej kwestii Doktorantka znakomicie wyjaśniła i ustosunkowała się do racji przeciwstawnych stanowisk prezentowanych w doktrynie, przyjmując trafną prezentację stanowiska na podstawie wykładni językowej art. 94 § 2 ustawy o SN i poglądu wyrażonego w uchwale składu siedmiu sędziów, częściowo także argumentację zawartą w uzasadnieniu uchwały względem wykładni z art. 89 § 1 ustawy o SN, który jak słusznie stwierdza, odnosi się tylko do spraw, które były przedmiotem merytorycznego rozpoznania przez sąd.

Zawarte w kolejnych punktach rozważania odnoszą się do rozwiązań przyjętych w rozdziale VI *Ławnicy Sądu Najwyższego* ustawy o Sądzie Najwyższym i odnoszą się do: 1. wymogów stawianych przez przepisy ustawy w stosunku do osób pretendujących do objęcia funkcji ławnika Sądu Najwyższego, tj. przesłanek pozytywnych (art. 59 ustawy o SN) oraz przesłanek negatywnych (art. 60 ustawy o SN); 2. sposobu powoływania ławników (art. 62 oraz art. 63 ustawy o SN); 3. wygaśnięcia funkcji ławnika (art. 64 § 1 ustawy o SN) i zawieszenia w jego prawach (art. 65 ustawy o SN); 4. praw i obowiązków ławników.

W szczególności w tej części praca ma charakter sprawozdawczy, co wydaje się zrozumiałe z uwagi na zakres tematyki i konieczność przedstawienia formalnych warunków nabycia statusu ławnika SN. W kontekście tych zagadnień należy jednak docenić upór Badaczki w poszukiwaniu takich problemów, które nie zostały w pełni rozwiązane w przepisach ustawy o Sądzie Najwyższym, a ich ukazanie w tej części stanowi wartość. Mam na myśli uwagi i interesujące naszkicowanie problemu odwołania ławnika na podstawie art. 96f regulaminu Senatu oraz art. 166 § 2 p.u.s.p. w zw. z art. 71 ustawy o SN. Nie budzi również zastrzeżeń bardzo skrupulatna analiza praw i obowiązków ławników na podstawie dobrze przemyślanej literatury oraz własnego znakomicie uargumentowanego merytorycznie stanowiska Autorki. Podobnie bardzo pozytywnie należy ocenić uwagi odnoszące się do problemu samorządu ławniczego – rady ławniczej Sądu Najwyższego. Niezwykle cenny jest wywód zawarty w

części odnoszącej się do problemów w zakresie instytucji ławników Sądu Najwyższego oraz jej ocena (pkt 3.3.7).

Należy w pełni zaakceptować wyeksponowane i rzeczowo uzasadnione uwagi, w tym w kontekście: 1. stanowiska wyrażonego przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” w odniesieniu do: kwalifikowania ławników jako sędziów faktu, czy nieprzystawianie ławników do sądu najwyższej instancji; 2. sposobu wyboru i odwoływania ławników SN przez Senat; 3. zalet i wad w orzekaniu ławników w Sądzie Najwyższym.

Wartościowe rozważania zawarto w części odnoszącej się do udziału czynnika społecznego w świetle ustawy Kodeks postępowania karnego (pkt 3.4). Doktorantka w tej dokonała tu kompleksowej i bardzo rzetelnej analizy sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez ławników w aspektach: zasady udziału czynnika społecznego na podstawie art. 3 k.p.k.; składów orzekających kolegiałnych: forum orzekania, na rozprawie oraz na posiedzeniu; udziału czynnika ławniczego w przebiegu rozprawy, poczynając od narady wstępnej, a kończąc na etapie wyrokowania; niezmienności składów orzekających na gruncie art. 34 k.p.k.; udziału ławników w wydaniu wyroku częściowego; trybów wyłączenia ławnika od orzekania, w tym dodatkowego, i konsekwencji procesowych wyłączenia. W tej części rozprawy słusznie akcentuje istotną zmianę w brzmieniu art. 34 k.p.k. poprzez dodanie ustawą nowelizującą z 7 lipca 2023 r. przepisów obowiązujących od 14 marca 2024 r., tj. § 4–6 art. 34 k.p.k. Trafnie wskazuje, iż nowe regulacje wprowadzają zmiany we właściwości sądu w razie wyłączenia sprawy do odrębnego postępowania, w zależności od tego, czy wyłączenie nastąpi przed otwarciem przewodu sądowego, czy po otwarciu przewodu sądowego w kontekście zasady niezmienności i niewyłączalności składu orzekającego wyznaczonego do rozpoznania spraw poszczególnych oskarżonych. Należy docenić nie tylko analizę kwestii dotyczących braku możliwości połączenia spraw, ale przede wszystkim interesujące i wartościowe rozważania w kwestiach problemów: „Gdy skład orzekający w sprawie pozostałych oskarżonych z pierwotnej sprawy wyda już wyrok przed ujęciem oskarżonego z wyłączonej sprawy, zajdzie przesłanka wyłączenia członków składu z art. 41 § 1 k.p.k. Wskazana podstawa wyłączenia wystąpi, gdy podstawą do orzeczenia o odpowiedzialności karnej współoskarżonych i oskarżonego z wyłączonej sprawy jest tożsamy materiał dowodowy, ewentualnie, gdy zajdzie bliski związek pomiędzy czynem zarzucanym współoskarżonym, a zarzucanym oskarżonemu. Należy porównać zakresy przeprowadzonego i ujawnionego materiału dowodowego, który następnie poddano ocenie dowodów w pisemnym uzasadnieniu z materiałem dowodowym koniecznym do przeprowadzenia w sprawie, która dotyczy oskarżonego «wyłączonego»”.

Autorka ocenia obowiązujące rozwiązania, powołując w tym przedmiocie prezentowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowisko. Szkoda, że ocena Autorki w tym zakresie jest dość syntetyczna. Zabrakło w mojej opinii propozycji, jakich zmian owe regulacje wymagają. Sąd dokonujący wyłączenia po rozpoczęciu przewodu sądowego orzeka w tym samym składzie, chyba że „istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie” (41 § 1 k.p.k.). Wobec powyższego szkoda, że doktorantka nie zwróciła uwagi na kwestię zaskarżalności postanowień: o odmowie połączenia spraw oraz o wyłączeniu sprawy do odrębnego rozpoznania, a ściślej problemu wzmocnienia rangi procesowej – prokuratora względem pozostałych stron procesowych uprawnionych do wniesienia zażalenia (bezwarunkowe prawo do wniesienia

zażalenia dla prokuratora w odróżnieniu od stron procesowych – gdy strona wykaże interes prawny, który w drodze wydanego postanowienia sądu został naruszony).

Kontynuację powyższych zagadnień stanowi znakomite wyjaśnienie kwestii udziału ławników w wydaniu wyroku częściowego w świetle nowego rozwiązania z art. 404c k.p.k. Doktorantka po zobrazowaniu przesłanek pozytywnych i warunków niedopuszczalności wyroku częściowego formułuje pytania i wywiązuje się z udzielenia na nie odpowiedzi: 1. „czy ławnik może oponować przed odbyciem narady wstępnej, celem rozstrzygnięcia o odpowiedzialności jednego lub kilku oskarżonych, co do których materiał dowodowy pozwala na wydanie wyroku częściowego; 2. czy podczas narady wstępnej istnieje możliwość zgłoszenia zdania odrębnego?”. Trafnie dostrzega również wątpliwości natury faktycznej, gdy pisze: „wątpliwości może budzić sytuacja orzekania w składzie ławniczym i wyjaśnienie sędziom społecznym procedury wydawania wyroku częściowego i samej narady wstępnej (decydowanie o zaistnieniu podstaw do wydania wyroku częściowego, nie zaś o winie oskarżonego), jak również ewentualne zagrożenie dla zasady prawdy materialnej przy bezwzględnym hołdowaniu zasadzie sprawności postępowania”.

Podjęta przez Autorkę problematyka ma wartość nie tylko w perspektywie rozważań teoretycznoprawnych odnoszących się do płaszczyzn analizowanych w niniejszym rozdziale, ale w sensie dogmatycznym ujęcia poglądów i stanowisk przedstawicieli doktryny procesu karnego w kontekście precyzyjnego i szczegółowego ich wyjaśnienia.

W recenzowanym rozdziale Autorka rzetelnie i szczegółowo odniosła się do prezentowanej tematyki. Należy docenić nie tylko analizę zagadnień wstępnych, ale przede wszystkim interesujące i wartościowe rozważania w kwestiach występujących na płaszczyźnie kolejno analizowanych problemów tego rozdziału pracy. Autorka jasno i precyzyjnie ocenia obowiązujące rozwiązania, a co istotne, wyraża przy tym własne stanowisko oraz wskazuje, jakich zmian owe regulacje wymagają albo nie wymagają. Wnioski Doktorantki sformułowane na podstawie starannie dobranej literatury są ważne i gruntownie przemyślane.

Prezentacja zagadnienia tytułowego w rozdziale 4 – *Instytucja sędziego pokoju w projektach ustawowych* – podnosi znaczenie zaprezentowanych rozważań i w istocie stanowi swoiste *novum*. Trafnym zabiegiem Autorki było rozdzielenie prezentacji na dwa bloki tematyczne: 1. Instytucja sędziego pokoju w projektach ustawowych (pkt 4.1) oraz 2. Uwagi Stowarzyszenia „Iustitia” do prezydenckich projektów ustawy o sądach pokoju oraz ustawy – przepisy wprowadzające ustawę o sądach pokoju (pkt 4.2). W pierwszym kontekście Autorka bardzo rzetelnie dokumentuje projekt poselski ustawy o sądach pokoju oraz o zmianie niektórych innych ustaw – druk nr 1762; projekt poselski ustawy o sądach pokoju – druk nr 1763; projektu prezydencki ustawy o sądach pokoju – druk nr 1760; projekt prezydencki ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o sądach pokoju – druk nr 1761; projekt ustawy ugrupowania Kukiz’15 – Biała księga, natomiast drugą część poświęca uwagom krytycznym Stowarzyszenia „Iustitia”. Takie ujęcie pozwoliło na czytelne naświetlenie propozycji wprowadzenia sądów pokoju w projektach ustaw oraz zobrazowanie poważnych ich mankamentów zawartych w konstruktywnych uwagach Stowarzyszenia „Iustitia”.

Ciekawe i dobrze uzasadnione są wnioski Doktorantki zawarte w podsumowaniu, gdzie słusznie wskazuje aspekty negatywne projektowanych zmian, do których zalicza m.in.: wprowadzenie instytucji sędziów pokoju, która to instytucja nie zapewnia „realizacji konstytucyjnej zasady udziału czynnika społecznego konieczność z uwagi na konieczność

ukończenia wyższych studiów prawniczych”; tryb powoływania sędziów pokoju; brak uzasadnienia w przedmiocie ograniczenia pełnienia funkcji sędziego pokoju przez okres jednej kadencji; „naruszenie zasady trójpodziału władzy w zakresie, w jakim sędziowie pokoju będą wybierani w wyborach pięcioprzymiotnikowych. Oznacza to uzależnienie od wyborców w kontekście bezstronności sędziów pokoju”; „umieszczenie sądów pokoju w tożsamych budynkach co sądy rejonowe” i związane z tym „problemy lokalowe sądów powszechnych”. Należy również podzielić stanowisko Doktorantki, gdy pisze: „Zamiast przybliżenia obywateli do wymiaru sprawiedliwości i przyspieszenia postępowań, może dojść do wzrostu negatywnych ocen systemu orzekania i sędziów, jak również do wydłużenia procedur postępowania przed sądami na skutek możliwości odwołań do sądów rejonowych od orzeczeń sądów pokoju”.

Rozdział piąty stanowi fundament równoważący aspekt teoretycznoprawny z aspektem praktycznym. Doktorantka przedstawiła tu wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez nią w formie wywiadu z przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości (sędziami i ławnikami) w sądach okręgowych w ramach apelacji łódzkiej, tj. Łodzi, Kaliszu, Płocku, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu. Zobrazowany aspekt praktyczny stanowi wartość. Doktorantka znakomicie wywiązała się z przyjętego zadania, które pozwoliło jej obiektywnie ocenić udział czynnika społecznego i jego znaczenie dla wymiaru sprawiedliwości. Należy podkreślić, że przyjęte wstępne założenie „udzielenia odpowiedzi na postawione w pracy badawczej pytania badawcze” zrealizowała w ramach badań oraz rzetelnych, merytorycznych komentarzy. Przeprowadzone badania mają wartość nie tylko praktyczną, ale również poznawczą i wskazują jednoznacznie na potrzebę zmian, w tym w kierunku wskazanym przez Doktorantkę w sformułowanych w poszczególnych rozdziałach pracy wnioskach *de lege ferenda* oraz uwagach zawartych w komentarzach do bloków tematycznych.

Jak wyjaśnia Doktorantka badania przeprowadzone wśród ławników obejmują pięć bloków tematycznych: 1. kadencji ławnika i ich wiedza w zakresie pełnionego urzędu; 2. sytuacji na sali rozpraw; 3. sytuacji podczas narady i głosowania; 4. współpracy z sędziami i ewentualnych problemów w tym zakresie; 5. innych zagadnień, w tym potrzeb zamiany w ramach instytucji. Autorka dostrzegła i znakomicie zobrazowała w tytułowym zagadnieniu właściwe konfiguracje procesowe funkcjonowania ławników w procesie karnym. Analizę, jak i wnioski wypływające z badań naukowych przedstawiła w formie tabel, wykresów, jak również opisu. Taki sposób prezentacji świadczy także o umiejętności prowadzenia badań naukowych. Ciekawe jest również podsumowanie przeprowadzonych badań i sformułowane wnioski w przedmiocie motywacji do bycia ławnikiem, wieku ławników, czy ogólnie zainteresowania społeczeństwa wymiarem sprawiedliwości.

Cenne i nowatorskie uwagi zawarła Autorka w rozdziale VI swojej rozprawy doktorskiej, poświęcając go udziałowi czynnika społecznego w ujęciu modelowym. Rozważania właściwe poprzedzają zasługujące na szczególną akceptację uwagi odnoszące się do analizy rozwiązań w przedmiocie zmniejszenia liczby ławników (pkt 6.1) oraz zwiększenia liczby ławników (pkt 6.2). Doktorantka wykazała sposób pogłębiony, że dalsze ograniczenie udziału ławników w sprawach karnych powoduje naruszenie art. 182 a, ponadto trafnie wywiodła z zasady demokratycznego państwa prawa (art. 2 Konstytucji RP) zasadę zwierzchniej władzy narodu (art. 4 Konstytucji RP), co w konsekwencji doprowadziło ją do słusznej konstatacji, iż „całkowita likwidacja udziału czynnika społecznego w wydawaniu

orzeczeń w sprawach karnych powodowałaby niezgodność z Konstytucją”. Drugi obszar – „zwiększenie liczby ławników” – poświęciła szczegółowemu przeanalizowaniu potrzeby dokonania zmian w zakresie udziału ławników, wskazując trafnie propozycje rozwiązań ze względu na następujące kryteria: 1. przedmiot ochrony prawnokarnej poza podziałem na zbrodnie i występki – udział ławników w sprawach karnych o zbrodnie w sądach okręgowych oraz o poszczególne przestępstwa w sądach rejonowych i okręgowych; 2. ze względu na ciężar gatunkowy sprawy zbrodnia/występek; 3. ze względu na przedmiot zamachu, dobro ochrony.

Należy w pełni podzielić wnioski *de lege ferenda* w przypadku drugiego i trzeciego kryterium, gdy pisze: 1. „w taki sposób powinno się przywrócić ławników w sądach rejonowych, w sprawach o przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece, przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, życiu i zdrowiu, czy przeciwko wolności, a więc we wszystkich tych, w których przydatne może być doświadczenie życiowe ławników czy ich wiedza z zakresu stosunków międzyludzkich. W tym wypadku ławnicy mogliby uczestniczyć we wszystkich rodzajach spraw – zarówno przed sądami rejonowymi i okręgowymi, w których górna granica wymiaru kary przekracza 5 lat. W przypadku spraw przed sądami okręgowymi zasadnym byłoby podwyższenie tej granicy do 8 lat, z uwagi na ciężar gatunkowy rozpoznawanych spraw”. 2. „Warto byłoby się zastanowić nad zapewnieniem udziału ławników również w niektórych sprawach dotyczących bezpieczeństwa w komunikacji (w takich jak wypadek komunikacyjny czy katastrofa)”.

Podobnie należy zaakceptować postulaty Doktorantki, gdy pisze o udziale ławników w sprawach gospodarczych (s. 516) oraz dokonaniu modyfikacji przepisu art. 28 § 3 k.p.k. „w zakresie odnoszącym się do możliwości postanowienia o rozpoznaniu sprawy przez skład poszerzony – jednego sędziego i dwóch ławników lub trzech sędziów ze względu na szczególną zawłość sprawy lub jej wagę poprzez pozostawienie tylko możliwości rozpoznania sprawy w składzie trzech sędziów”. Szkoda, że w odniesieniu do przesłanek zmiany składu wprost nie wskazała, która z przesłanek i dlaczego winna być przyporządkowana do danego składu.

W tym miejscu mam jeszcze drobną uwagę dotyczącą zaprezentowania dalszych kwestii poświęconych ocenie: udziału ławników w sądach odwoławczych, w tym zaakcentowania udziału ławników w prawie francuskim. Powyższe kwestie zostały wnikliwie przedstawione w rozdziałach poprzedzających, w związku z tym skoro tematyka rozważań odnosi się do ujęcia modelowego, powinno się skoncentrować uwagę na propozycji takiego ukształtowania udziału ławników w orzekaniu, który stanowiłby wzorzec przeprowadzenia w tym zakresie zmian. Nie do końca przekonuje mnie również argumentacja Doktorantki w przedmiocie wzmocnienia doświadczeniem życiowym „sędziów młodszych służbą czynnikami społecznym”.

Natomiast w pełni podzielam propozycje Doktorantki w przedmiocie: zmiany „sposobu powoływania ławników, połączonym z obowiązkiem ich specjalizacji, czy wprowadzenie programu pilotażowego na pewnym obszarze kraju, wprowadzenie odpowiednich szkoleń z zakresu etyki zawodowej, niezależności oraz bezstronności” zawarte pkt 6.3 rozdziału; zwiększenia uposażenia dla ławników zawarte w pkt 6.4 rozdziału oraz dopuszczenia studentów do pełnienia funkcji orzeczniczych, zawarte w pkt 6.10 rozdziału. Ta ostatnia propozycja niewątpliwie przyczyniłaby się do wzbogacenia i ugruntowania wiedzy teoretycznej o elementy praktycznego stosowania prawa, a ponadto udział studentów-ławników wydaje się wartością dodaną dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Wartość stanowi wywód odnoszący się do propozycji przyjęcia niektórych rozwiązań obowiązujących w innych państwach. Doktorantka w tej części, podobnie jak w rozdziale II, wykazała się nie tylko niezmiernie pogłębiłą wiedzą na temat udziału ławników w systemach prawnych państw europejskich (Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Niemiec i Francji) i Stanów Zjednoczonych, ale przede wszystkim wykazała się niełatwą umiejętnością wskazania rozwiązań funkcjonujących w innych państwach i określenia lub nie ich miejsca w polskim porządku prawnym.

Doktorantka znakomicie wywiązała się z przyjętego zadania i nie tylko trafnie wskazała instrumenty, które wymagałyby przejścia do naszego systemu, ale również takie, które nie mogą funkcjonować w naszym porządku prawnym. W sposób niezwykle przemyślany zaproponowała wdrożenie: 1. metody selekcji ławników wzorowanej częściowo na amerykańskim *voir dire*; 2. zasady *jury of my peers* poprzez obniżenie dolnej granicy wieku osób wybieranych na ławników do 19 lat; 3. szkolenia ławników opartego na modelu funkcjonującym dla sędziów pokoju w systemie *common law*.

Ostatnią część rozprawy stanowi *Zakończenie*, w którym Autorka sformułowała wnioski *de lege lata* i wnioski *de lege ferenda*. Wnioski zostały przedstawione w odniesieniu do pytań badawczych oraz problemów pojawiających się na tle poszczególnych zagadnień, w tym, min.: zasadność kolegialnego orzekania ze względu na kryterium ochrony prawnej w sądach okręgowych i w sądach rejonowych; udział ławników a forum rozpoznania sprawy; zmiana zasad i kryterium wyboru ławników. Wnioski stanowią wartościowe podsumowanie rozważań będących przedmiotem dysertacji doktorskiej ze szczególnym uwzględnieniem potwierdzenia wstępnej tezy rozprawy oraz wniosków sformułowanych na podstawie badań empirycznych w przedmiocie udziału ławników w procesie karnym.

Na zakończenie recenzji należy dodać, że przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska stanowi bardzo rzetelne, niezwykle wnikliwe, precyzyjne oraz pogłębione opracowanie tytułowej problematyki. Doktorantka wykazuje umiejętność analizy przepisów, w tym analizy pod kątem praktycznym w aspekcie przedstawianych rozwiązań prawnych udziału ławników w orzekaniu w procesie karnym. Należy również podkreślić, że omawiając dane rozwiązanie funkcjonujące na płaszczyźnie zarówno prawa polskiego jak i obcego Autorka podejmuje również udaną próbę przedstawienia własnej koncepcji oraz wskazuje jej merytoryczne uzasadnienie, a w kwestiach budzących kontrowersje – podejmuje próbę ich rozwiązania oraz wskazania właściwych rozwiązań.

Lektura przedstawionej do recenzji dysertacji doktorskiej skłania mnie do wystąpienia z propozycją wyróżnienia tej rozprawy i docenienia wkładu Autorki na rzecz polskiej nauki procesu karnego i praktyki stosowania prawa.

Uwagi końcowe

W konkluzji stwierdzam, że oceniana dysertacja doktorska mgr Aleksandry Grubalskiej stanowi bardzo interesujące, samodzielne i bardzo oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorantka wykazała się przy tym olbrzymią i ugruntowaną wiedzą z zakresu zagadnień teoretycznoprawnych postępowania karnego, znakomitym opanowaniem warsztatu prowadzenia badań naukowych oraz niezwykle cenną umiejętnością ich zaprezentowania.

W mojej opinii recenzowana rozprawa odpowiada wymogom przewidzianym w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 20 lipca 2018 r. (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 742), wnioskuję więc o dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności w postępowaniu o nadanie jej stopnia doktora nauk prawnych.

Wnioskuję również o wyróżnienie dysertacji doktorskiej mgr Aleksandry Grubalskiej zatytułowanej *Udział czynnika społecznego w orzekaniu w polskim procesie karnym*.

Dr hab. Ewa Kruk, prof. UMCS